

Sahabenin Kur'an Anlayışı

Adem Çatak

Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah'a aittir. Salât ve selam O'nun yüce elçisi, gönüller sultanına olsun.

Bu yazımızda sahabe neslinin Kur'an-ı Kerim'le olan ilişkisi inceleyeceğiz inşallah. Rabbim bize sahabe neslini örnek almayı nasip etsin. Amin.

Sahabe Kur'an'a İnanmıştır

Sahabe Kur'an ilişkisinde bilineni gereken ilk husus, sahabe'nin Kur'an'a inandığı gerçeğidir. Bu gerçek Kur'an'da şu şekilde ifadesini bulmuştur:

"Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler... ve şöyle dediler: "İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sana dir." (Bakara suresi, 286. ayet.)

Ayetten anlaşılacağı üzere sahabe, Kur'an'ı herhangi bir kitap olarak okuyarak değerlendirmesini yapmamıştır. Bu güzide nesil onun Allah'tan gelmiş Hak bir kitap olduğuna inanmışlardır.

Sahabe Kur'an'ı Sever ve Sayardı

Sahabe neslinin Kur'anla ilişkisinde sevgi boyutu da önem arz eder. Sahabe doğru olduğuna inandığı Kur'an'ı sevmiş ona büyük bir hayranlıkla hürmet etmiştir.

Hazret-i Ömer ve Hazret-i Osman -radiyallâhu anhümâ-, her sabah kalktıklarında Mushaf-ı Şerif'i hürmetle öpmeyi âdet hâline getirmişlerdi.

Abdullâh bin Ömer -radiyallâhu anh- da her sabah Mushaf'ı eline alır, büyük bir tâzimle öper ve duygulu bir şekilde: "Rabbimin ahdi, Rabbimin apaçık fermânı!" diye başına basardı. (Kettânî, II, 196-197)

İkrime -radiyallâhu anh- Mushaf-ı Şerif'i alır, yüzüne gözüne sürerek ağlar ve: "Rabbimin kelâmı! Rabbimin kitâbı!" diyerek Cenâb-ı Hak'a olan tâzim ve muhabbetini ifâde ederdi. (Hâkim, III, 272/5062)

Önceleri, mürekkeple yazılan yazılar silinmek istendiğinde, su ile yıkanır. Enes -radiyallâhu anh-, Hulefâ-i Râşidîn zamanındaki talebelerin, Kur'an ayetlerinin yıkandığı suları rast gele sağa sola atmadıklarını, bilakis hususî bir kapta biriktirerek kabir kenarlarında veya ayak basılmayan yerlerde açılan temiz kuyulara döktüklerini bildirmektedir. Bu suları aynı zamanda şifa niyetiyle kullandıkları da olmuştur. (Kettânî, II, 200)

Sahabe Kur'an'ı Okurdu

Sahabe nesli Kur'an okumayı bir ibadet ve Allah ile konuşma olarak telakki ederlerdi. Bu konuda onlar Rabbimizin şu fermanını ifaya çalışırlardı:

"(Ey Muhammed!) Kitaptan

sana vahyolunanı oku... Allah, yaptıklarınızı biliyor." (Ankebut suresi, 45. ayet)

Kur'an, Kur'an okumayı, imanın bir alameti olarak görmüştür:

"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, onu gereği gibi okurlar. İşte bunlar ona inanırlar. Onu inkâr edenlere gelince, işte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir." (Bakara suresi, 121. ayet)

Ukbe İbni Âmir el-Cuhenî -radiyallahu anh- Kur'an-ı Kerim'i güzel okuyan bir Kur'an hâfızı... Gecenin seher vakitlerinde kalkıp Mevlâ ile konuşurcasına huşu ile Kur'an tilâvet eden bir âşik... Kendi el yazması Kur'an'ı bulunan bir ilim eri... Kendisi şöyle anlatıyor:

Bir gün Rasulullah -sallahu aleyhi ve selem- Efendimiz bana: "Ukbe! Sana, şimdiye kadar benzeri görülmemeyen iki sureyi öğretelim mi?" dedi.

Ben de: "Evet Ya Rasûlallah! " dedim. Bunun üzerine iki Cihan Güneşi Efendimiz bana "Felâk ve Nas" sûrelerini okudu. Namaz vakti girince imam oldu ve o iki sureyle namazı kıldırdı. Daha sonra:

"Ey Ukbe! Yatarken bu sureleri daima oku!" buyurdu.

O, Kur'an okumak ve öğretmekten büyük zevk alırdı. Bir gün Resûl-i Ekrem -sallahu aleyhi ve selem- Efendimizden: "Ya Rasûlallah! Hüd ve Yusuf sure-

lerini bana okur musunuz?" diye ricada bulundu. Efendimiz okudu Ukbe dinledi. Daha sonra öğrendiği şekilde etrafına okudu ve öğretti.

O, Kur'an-ı Kerim'i çok güzel okurdu. Sahabe onun tane tane okuyuşunu dinler, kalpleri ürperirdi. Bilhassa geceleri ortalık sakinleşince yüksek sesle, Mevlasıyla konuşurcasına ayetleri tefekkür ederek huşu ile okur gözleri yaşlarla dolardı.

Hiz. Ömer radiyallahu anh onu bir gün çağırıp şöyle dedi "Ey Ukbe! Bana biraz Kur'an oku!" O da: "Hay, hay, Ey Emîr'ül-mü'minin" dedi ve bir miktar Kur'an okudu. Ukbe radiyallahu anhin tatlı tatlı okuyuşunu huşu ile dinleyen Hiz. Ömer radiyallahu anh gözyaşlarını tutamadı ve sakalını ıslatıncaya kadar ağladı.

Evet!.. Kur'an böyle bir kitaptır. Onu huşu ile dinlemek kalpleri ürpertir... Gönülleri yumuşatır. Gözyaşlarını akıtır... Çünkü kâmil mü'minlerin gıdasıdır Kur'an... Allah'ım!.. Bizlere de o yüce kitabın derinliklerine dalabilmeyi, onu okumak, okutmak ve dinlemeyi zevk haline getirebilmeyi nasib et!

Hiz. Ömer radiyallahu anh sesi çok güzel olan ve Kur'anı mükemmel okuyan Ebu Musa el-Eş'arî'ye radiyallahu anh zaman zaman gider ve: "Bize Rabbimizi hatırlat." derdi. O da Kur'an okurdu.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Hiz. Ömer radiyallahu anh evine girdiğinde mushafı açar, Kur'an okurdu."

Yüce Allah, Kur'an okuyanları "Allah'ın Kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıkta (Allah için) gizli ve açık sarf edenler, asla tükenmeyecek bir kazanç umabilirler."

"...Onlardan istikamet sahibi olan bir topluluk vardır ki; geceleri secdeye kapanarak

Allah'ın ayetlerini okurlar..." buyurarak müjdelemiştir.

Sahabe Kur'an'ı Hatmederdi

Ebü Hureyre'den nakledilen bir hadiste, bir adamın kalkıp, ey Allah'ın Rasûlü, hangi amel daha faziletlidir veya hangi amel Allah'a daha sevimlidir, diye sorduğu, Hiz. Peygamber'in de: "Konup göçendir ki, Kur'ân sâhibi (hâfız) Kur'an'a evvelinden başlar, sonuna kadar okur, sonundan başlar, evveline döner ve hatmeder. Böylece o, her zaman konup göçer" buyurduğu anlatılmaktadır (Hâkim, Müstedrek, I, 562).

Abdullah b. Amr radiyallahu anh, Hiz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in meclislerine devam ederdi. Şöyle anlatır:

Rasûlullah bana:

- Sen Kur'an'ı ayda bir kere hatmet!... dedi. Ben de:

"Fakat ben kendimi daha kuvvetli hissediyorum" dedim.

"O halde on günde bir kere hatmet" buyurdular.

"Fakat ben daha fazla da okuyabilirim" dedim.

"O halde üç günde bir hatmet", buyurdular. (Buhârî, Savm, 55, Nikâh, 89, Teheccüd, 20; Müslim, Sıyâm, 192; Nesâî, Sıyâm, 76; İbn Hanbel, II, 194, 198)

Übey b. Ka'b, Kur'an-ı Kerim'i en iyi okuyan sahabîlerden idi. Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem "Ümmetimin en iyi okuyanı Übey'dir." (Zehebî, Siyer, I, 392) buyurmuştur. Bu sebeple Seyyidü'l-Kurra (okuyucuların efendisi) lakabıyla tanınmıştı. Kur'an-ı Kerim'i sekiz gecede hatmederdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında Kur'an'ı cem' ederek ona arzedilen sayılı sahabîlerden biri idi.

İbn Mes'ud, Kur'an-ı Kerim'i bizzat Rasûlullah'tan öğrenenlerdendi. Onun için kıraatinde başka bir mükemmellik vardı. Rasûlullah

onun kıraatinden bahseder ve onu överdi. Bir gün Mescidde İbn Mes'ud, güzel sesle Nisâ sûresini okuyordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hiz. Ebu Bekir ve Ömer ile birlikte mescide gelmiş ve onu zevkle dinledikten sonra şöyle demişlerdi: "İbn Mes'ud! Ne dilerseñ dile nâil olursun!" (İbn Hanbel, Müsned, I, 454)

Gerçekten İbn Mes'ud'un kıraati son derece güzeldi. Rasûlullah, Kur'an'ı ona talim ettikten sonra, sesinden dinlemek isterdi. İbn Mes'ud, bir gün Rasûlullah'a: "Biz Kur'an'ı sizden okuduk, sizden öğrenmedik mi?" demiş, Rasûlullah da şöyle buyurmuştu: "Evet ama ben Kur'an'ı başkalarından dinlemek isterim."

İbn Mes'ud diyor ki: "Bir gün Rasûlullah'ın huzurunda Nisâ sûresinden bir bölüm okuyordum. "Her ümmetten bir şahid getirdiğimiz, seni de onların üzerine şahid getirdiğimiz vakit, bakalım onların hali nice olacak?" (en-Nisâ, 4/41) ayeti kerimesine geldiğim zaman, Rasûlullah'ın gözleri yaşarmıştı."

Sahabe Kur'an'ı Hayat Kitabı Olarak Görürdü

Sahabe nesli karşılaştığı sorunları Kur'an'a müracaat ederek çözmeyi ilke edinmişti. Ebu Bekir radiyallahu anh: "Ben ancak Rasûlullah'a tâbiyim, birtakım esaslar koyucu değilim." der ve kararlarında çok titiz davranırdı. (Taberî, IV, 1845; İbn Sa'd, III, 183). O, bir meseleyi hallederken önce Kur'ân'a bakar, bulamazsa Sünnet'te araştırır, orda da bulamazsa ashâbla istişâre eder ve ictihad ederdi.

Abdullah İbn Abbas radiyallahu anh kendisine sorulan sorular için önce Kur'an-ı Kerim'e bakar, cevap bulamazsa Rasûlullah'tan bu konuda bir bilginin olup olmadığını araştırır, sonra Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ömer'in içtihatlarına ve açıklamalarına bakıp onları esas

alır, aksi halde kendi içtihadıyla meseleye çözüm getirirdi.

Peygamber Efendimiz Muâz b. Cebel radiyallahu anh'ı, İslâm'ı anlatıp öğretmek ve Kur'an-ı Kerim'i ezberletmek üzere, Hicretin dokuzuncu yılında Yemen'e göndermişti. Yolculuk öncesi Hz. Peygamber'le aralarında geçen konuşmayı Muâz radiyallahu anh şöyle anlatır: "Allah Rasûlü beni Yemen'e gönderirken şöyle dedi:

"Sana bir mesele sorulduğunda ne ile hükmedeceksin?" Ben: "Allah'ın kitabındakilerle." diye cevap verdim.

"Eğer Allah'ın kitabında bulamazsan ne ile hükmedeceksin?" dedi." "Allah Rasûlü'nün hükmettiği ile." dedim.

Eğer onda da bulamazsan?" dediğinde: "Kendi reyimle içtihat ederim, diye cevap verdim." " Bunun üzerine Allah Rasûlü:

"Nebisini, râzı olduğu şeyde başarılı kılan Allah'a hamdolsun" dedi. Ve Yemenlilere, size ashâbımdan ilmi ve dini en iyi bilen hayırlı bir kimseyi gönderiyorum, diye bir de mektup yazdı (İbn Sâ'd, a.g.e., III, 583-590).

Sahabe Kur'an'ı Yaşardı

Ebu Talha radiyallahu anh Medineli müslümanlar arasında bağ ve bahçeye en çok sahip olardı. Mescid-i Nebevi'nin karşısında Beyruha adlı bir bahçesi vardı. Hurma ağaçları, asma ve tatlı suyu ile meşhurdu. Efendimiz sık sık buraya uğrar, suyundan içerdi. Ebu Talha, "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça en üstün sevabı kazanamazsınız." (Al-i İmran; 92) ayet-i kerimesinin nazil olduğunu işitince sevgili Peygamberimizin yanına gitti ve bu bahçeyi Allah rızası için infak ettiğini söyledi. Dilediği şekilde kullanmasını istedi. Onun bu davranışını takdir eden Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem bahçeyi akrabalarına

vermesinin daha uygun olacağını söyledi. Bunun üzerine o, bu bahçeyi amcazadelere başışladı.

Hz. Enes anlatıyor: "Ben, Ebû Talha'nın evinde içki içenlerin kadehlerini dolduruyor, onlara sakilik yapıyordum. O sırada dışarıdan bir ses duyuldu. Bu ses: "Dikkat edin, içki yasaklandı!" diyordu. O anda bardağı dolu olan bardağını döktü, ağzına götürmüş olan ağzındaki tükürdü ve herkes küplerinde ne kadar içki varsa sokaklara boşalttı, öyle ki, Medine sokaklarında günlerce içki aktı.

Sahabenin büyüklerinden biri olan Abdullah İbn Mesud, sahabe neslinin nasıl bir Kur'an anlayışına sahip olduklarını bize şöyle aktarır:

" Bize Kur'an lafzını ezberlemek zor, onunla amel etmek ise kolay gelirdi; bizden sonrakilere ise Kur'an'ı ezberlemek kolay, onunla amel etmek ise zor gelmektedir. Kur'an, hükümleriyle amel edilsin diye indirildiği halde insanlar onun tilaveti ile yetinir oldular."

Sahabe Kur'an'ı Kendi Üstüne Alırdı

Sâbit İbni Kays radiyallahu anh gür sesli ve güzel konuşan bir sahâbi... Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem efendimizin hatîbi olmakla tanınan bir yiğit... Konuşmasıyla dinleyenleri hayran bırakan bir hatip...

Sâbit İbni Kays radiyallahu anh, Rabbinden çok korkan, onun gazabını çekecek her şeyden uzak duran bir müttaki mü'mindi. Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onu, korkudan titrerken gördü. "Neyin var Yâ Sâbit!" dedi. O da: "Mahvolmaktan korkuyorum." dedi. Efendimiz: "Niçin Ya Ebâ Muhammed!" dedi. Sâbit (r.a) da: "Allah Teâlâ, yapmadıklarımızla övülmeyi istemememizi emretti. Halbuki ben kendimi övülmeyi seviyor görüyorum. Allah bize büyüklüklenmeyi yasakladı ama ben kendi-

mi beğendiğimi zannediyorum." diye cevap verdi! Bunun üzerine Fahr-i Kâinat sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz onun korkusunu şöyle gidermeğe çalıştı: "Sabit! Övülmüş olarak yaşamaya, şehid olmaya ve Cennet'e girmeye razı olmaz mısın?" dedi. Bu müjdeyle onun yüzü aydımlandı. Gülerek: "Evet isterim Yâ Rasûlallah!" dedi. Efendimiz: "İşte bunlar senin için var." buyurdu.

Yine o: "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırduğunuz gibi Peygambere yüksek sesle bağırmayın. Yoksa farkına varmadan, işledikleriniz boşa gidiverir" (Hucurat:2) ayeti nazil olunca evine çekildi. Rasûlullah'ın mescidine gelmedi. Kendini, yaptıklarını boşa mı gidiyor diye hesaba çekti. Yanına gelenlere bu sebepten gelmediğini söyledi. Efendimiz bunu haber alınca ona adam gönderdi ve:

"Git ona şöyle söyle. Sen cehennemlik değilsin. Cennetliksin..." buyurdu.

Ne hassasiyet!... Ne derinlik!... Ne iman!... Ne sevgi!... Allah'ım bizleri de böyle hassas anlayışlı ve titiz davranışlı eyle!... Amin.

1. Sahabe Kur'an okumayı ibadet sayardı.
2. Sahabe Kur'an'ı hayatta karşılaştığı sorunları çözmek için rehber olarak kabul ederdi.
3. Sahabe Kur'an'ı kendi aralarında hakem kabul ederdi.
4. Sahabe Kur'an'a karşı saygısını onun emir ve yasaklarına uyarak gösterirdi.
5. Sahabe Kur'an'ı okurdu.
6. Sahabe Kur'an'ı anlamaya çalışırdı.
7. Sahabe Kur'an üzerinde tefekkür ederdi.
8. Sahabe Kur'an ahlakını yaşamaya çalışırdı.
9. Sahabe Kur'an'ı severdi.